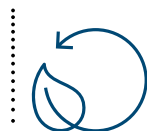

MØN BIOSFÆRE ÅRSRAPPORT 2019

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE

MØN BIOSFÆRE ÅRSBERETNING 2019

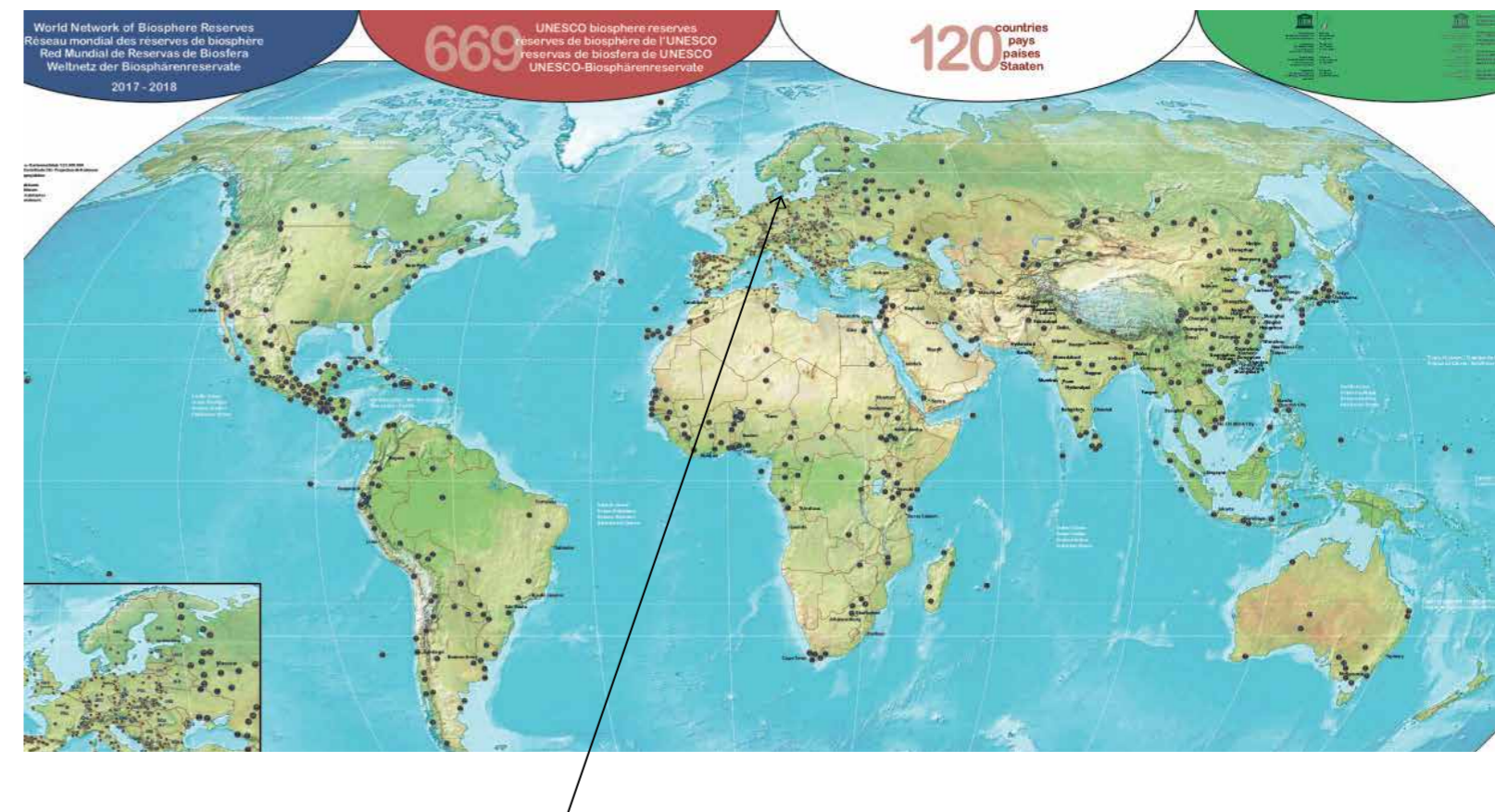
Indhold

- Side 4 Organisering af Møn Biosfære
- Side 5 Vi er del af biosfæren
- Side 7 Møns natur er ganske særlig i dansk kontekst
- Side 8 Bevarelse af den artsrige natur
- Side 11 Læring, biosfæren forbinder mennesker og naturen for en bæredygtig fremtid
- Side 12 Læring og udvikling - det grønne biosfære landkort
- Side 13 Udvikling - bæredygtig turisme og virksomheder under grøn omstilling
- Side 14 Internationalt samarbejde
- Side 15 Stjernepraktikant og Møn Biosfære i 2020

Bliv ambassadør for Møn Biosfæreområde: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/bliv-ambassadoer/>
Abonner på nyheder: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/nyheder/>
Følg os på Facebook: <https://www.facebook.com/groups/biosfaeremoen/>

Fotografier og illustrationer: Niels Vestergård, Anders Illum, Klintholm Lake Apartments, Møn Gin, Fabrikat.dk, Biosphere for Baltic, Ruslan Merzlyakov, Møn Biosfære og Vordingborg Kommune

Den 14. juni 2017 kom Møn på UNESCO's verdenskort over biosfæreområder.
Læs mere her: <https://en.unesco.org/news/new-map-world-network-biosphere-reserves-2017-2018>

MØN BIOSPHERE - EELGRASS

Møn Biosfæreområde har i 2019 produceret en film om ålegræs og dets betydning for både den mønske natur og erhvervslivet. Se filmen her: <https://dreambroker.com/channel/ybrfqm8d/aiao7p71>

ORGANISERING AF MØN BIOSFÆRE

I 2019 blev der nedsat en politisk følgegruppe for Møn Biosfære. Grunden til det er, at Møn Biosfære er gået fra at være et projekt til at være en driftsenhed, der skal bruge grundideerne i UNESCOs 'Man and biosphere' (MAB)-program som løftestang for bæredygtig udvikling i Vordingborg Kommune.

Governance strukturen skal sikre politisk, ekstern og intern koordinering af opgaverne og den fælles retning – herunder prioritering og tilvejebringelse af udviklingsressourcer.

Else Marie Langballe Sørensen, formand for udvalget for Klima og Miljø i Vordingborg Kommune, er formand for følgegruppen. Alle relevante politiske udvalg stiller med formand og næstformand i følgegruppen. Derved sikres bredt politisk repræsentation.

Gruppens overordnede opgave er at følge Møn Biosfæres udviklingsplan og den interne koordinering af projekter med snitflader til Møn Biosfære. Sekretariatet for Møn Biosfære ligger i afdelingen for Strategi og Implementering. Herfra ledes det daglige arbejde og samarbejde lokalt, nationalt og internationalt. Møn Biosfære har en række faste eksterne samarbejdspartnere, herunder Naturstyrelsen Storstrøm, Fugleværnsfonden, DTU Aqua, DTU's Innovationspiloter, UNESCO Danmark mfl.

Møn biosfæreområdets fundament er de mennesker, der lever og arbejder i og for området. Biosfærens søjler er den artsrige natur på land, i vandet og den uforstyrrede nattehimmel, repræsenteret ved Dark Sky udnævnelsen. UNESCOs kernebegreber bevarelse, læring og udvikling er drivkraften på vej til en bæredygtig fremtid.

VI ER MØN BIOSFÆRE

#ProudToShare #biosfæremøn

Efter to et halvt år med Møn Biosfære kan man godt tillade sig at vurdere på indsatser og se hvordan, det er gået indtil videre. Møn Biosfære er gået fra projekt til drift. Det betyder, at der nu er skabt faste rammer omkring arbejdets organisering med en koordinator og et bredt fagligt og frivilligt netværk, som der kan trækkes på.

Det er nok ikke enhver borger på gaden, der kan svare på, hvad 'Møn Biosfære' i bund og grund betyder, men de allerfleste har efterhånden hørt om det. Flere hundrede mennesker er alene i 2019 kommet i direkte kontakt med Møn Biosfære. Det viser artiklerne i denne rapport.

Der er også kommet national opmærksomhed omkring Møn Biosfære. I særdeleshed interesserer studerende, fra mange forskellige fag, sig for biosfæren. Møn Biosfære er mål for studieture, og koordinatoren inviteres som oplægsholder i andre danske kommuner.

HVOR ER SYNLIGHEDEN?

Den manglende synlige velkomst til Møn Biosfæreområde har været en af de store udfordringer igennem de første to et halvt år med UNESCO udpegningen.

Den nationale lov for de brune turistoplysningstavler langs motorvejene har været så snævert forfattet, at den kun gav UNESCO verdensarv steder lov til at skilte med deres udpegning.

Med støtte fra den nationale UNESCO kommission, er det lykkedes at komme i kontakt med transportminister Benny Engelbrecht, som i december 2019 har meddelt, at bekendtgørelsen nu er ændret, således at den kommer til at omfatte alle former for UNESCO udpegninger i Danmark.

Så vi glæder os til at få UNESCO op på de brune turistoplysningstavler ved Farø afkørslen, og vi vil benytte lejligheden til, også at bede om at der lempes på de såkaldte nationalparkskilte, så vi også kan få lov til, at byde velkommen til 'Møn Biosfære og Dark Sky Park' på Farø og ved Koster.

SYNLIGHED IGennem SAMARBEJDE

Den største synlighed kommer igennem biosfærens aktører. Det stigende antal virksomheder, der bygger deres fremtid på biosfærekonceptet og det store antal af praktiske projekter, der hver især bidrager til, at Møn Biosfære skaber synlighed mange steder på Møn, og at nyhederne spredes i landet og i hovedstaden.

I virkeligheden er det præcis det, det handler om. Mennesker der agerer i samspil med naturen igennem deres erhverv og virke; det er autentisk og måden biosfæreområder fungerer på.

Denne årsrapport viser en bred vifte af lokal engagement og aktører indenfor biosfærens kernetemaer: bevarelse, læring og udvikling.

VI BYGGER VORES FREMTID PÅ VERDENSMÅLENE FOR BÆREDYGTIGHED

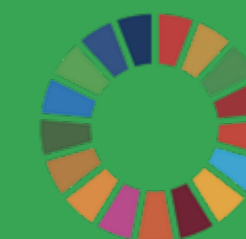
Igennem hele rapporten sættes der fokus på FN's verdensmål for bæredygtighed, som værktøjer i den bæredygtige omstillingsproces og som måleinstrumenter igennem implementeringen. I 2020 sætter vi endnu mere fokus på bæredygtighed, f.eks. i et fælles projekt med Møn-Sydsjælland Turistforening om en bæredygtig turismestrategi for Møn Biosfære og i et stort formidlingsprojekt med støtte fra Friluftsrådet.

HVORDAN ER DET SÅ GÅET?

Det er gået rigtig godt. Møn Biosfære er godt på vej, og det lokale samarbejde rækker for længst ud over de mønske farvande. Vi kan med stolthed stille os op overfor meget større aktører og vise resultaterne af vores arbejde frem. Få et overblik over aktiviteter i 2019 på de følgende sider og se alle årsrapporter for Møn Biosfære her: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/publikationer/>

God læselyst.

Biosfæren kalder man vores naturlige omgivelser med alle de tilhørende arter på land, i vandet og i luften. Vi mennesker er en del af biosfæren, og vi er ansvarlige for vores omgivelser.

VERDENSMÅL for bæredygtig udvikling

Verdensmålene for bæredygtighed er FN's store plan for hele verdens bæredygtige udvikling. De består af 17 overordnede mål – og 169 delmål – som sætter retningen på at løse klodens største problemer inden 2030.

Hele verden skal gøre en ende på ekstrem fattigdom og sult, vi skal sikre uddannelse, anstændige jobs og ligestilling, mindske uligheden, sørge for bæredygtig produktion, infrastruktur og energi, sikre den artsrige natur på land og i vandet og vi skal bekæmpe klimaforandringer.

Vi skal, kort sagt, kunne leve et ordentligt liv nu og give verden videre i ordentlig stand til de kommende generationer.

VI ER MØN BIOSFÆRE

Biosfære ambassadører

Møn Biosfære er båret af mennesker, der vil arbejde for samspillet med naturen. Jo flere, der medvirker, jo bedre vil det lykkes at bevare og styrke vores naturlige artsrige omgivelser og ressourcer.

Ambassadørkursus

I 2019 blev der, i samarbejde med House of Moen, gennemført et kursus for Dark Sky guider og afholdt en række møder med forskellige lokale aktører. I foråret 2020 kan du deltage i et biosfære ambassadør kursus; se mere på side 15 i denne rapport.

Udflugter

Der blev organiseret et årsprogram med 34 udflugter i Møn Biosfære, gennemført af forskellige aktører og suppleret af naturvejlederaktiviteter, som beskrevet i de følgende artikler.

Events

Biosfære Møn var repræsenteret i forbindelse med Folkemøde Møn, Sildemarked i Stege og Æblernes dag.

HVOR MANGE BIOSFÆRE AMBASSADØRER ER DER?

Der er med udgang af november 2019 tilmeldt 7 landsdækkende organisationer, 27 foreninger, 52 erhvervspartnerne og 39 personlige ambassadører for Møn Biosfære. Alle ambassadører får tilbud om deltagelse i de årlige temadage og i netværksaktiviteter. Frem for alt er ambassadørerne med til at sætte dagsordenen i Møn Biosfære. Jo flere der aktivt bruger Møn Biosfære i deres hverdag, desto hurtigere rykker vi.

Ambassadørerne samarbejder på kryds og tværs. De gennemfører projekter, arrange-

rer møder og events, giver en hånd når der er behov for det, og tager med glæde imod den voksende gruppe af studerende med deres studieprojekter. Erhvervspartnerne viser deres virksomheder frem under studieture og tager imod mediebesøg. Det er ildsjælene og innovative kræfter, der former Møn Biosfære og skaber fælles stolthed.

SAMARBEJDE UD AD TIL

I 2019 blev der gennemført flere forløb med lokale virksomheder og DTU's Innovationspiloter om projekter med fokus på bæredygtighed. Samarbejdet med de unge mennesker tilfører viden, inspiration og frisk energi. Møn Biosfæreområdet har bl.a. haft besøg af den danske UNESCO Nationalkommission. Det er en del af vores aftale med UNESCO at være inspiration for andre og at dele ud af vores erfaringer.

MØNS NATUR ER NOGET GANSKE SÆRLIGT I EN DANSK KONTEKST

Nyheder fra Naturstyrelsen Storstrøm

Som en af de største lodsejere af Møn Biosfæreområdets kerneområder, har Naturstyrelsen Storstrøm i 2019 bl.a. arbejdet med indsatser indenfor biodiversitets-skove og man har kunnet tage 6 nye øer i eje.

Den 6. marts 2019 har Naturstyrelsen udsendt en pressemeddelelse om **de nye registrerede øer ved Nyord**, der er en del af Møn Biosfæreområde. "Sandede øer, hvor planterne selv spreder sig hen og langsomt gror op mellem sandkornene, er et paradys for fugle at yngle på. Den sjældne rovterne er blandt de fugle i Danmark, der har fået mere af den eftertragtede yngleplads nord for Møn, hvor nogle af Danmarks nye øer ligger."

Læs hele nyheden ved at følge linket: <https://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/danmark-har-faaet-11-nye-oer/>

Den 18. november 2019 udkom der en nyhed med fokus på Naturstyrelsens nye arts-rapporter. Naturstyrelsen skriver:

MØN ER ET MEKKA FOR SJÆLDNE OG TRUEDE INSEKTER OG SVAMPE

De fleste kender Møn for dens spektakulære klint og unikke natur med sjældne orkideer og sommerfugle. Nu viser en kortlægning af øens store kalkoverdrev ved Klinteskoven og den særlige kystnatur på Ulvshale, at der er endnu flere sjældne og truede arter end hidtil antaget.

Der er blandt andet fundet fem nye svampearter for Danmark og en række arter af svampe og biller, der er nye for området.

I Ulvshaleskoven er der nu kendskab til ikke mindre end 500 forskellige billearter. Blandt de nyfundne arter her er en rovbill, der holder til i boet af stor gedehams og en barkbille, der lever på enebær.

Når det kommer til sommerfugle sammenfatter kortlægningen 27 rødlistede arter fra Klinteskovområdet og 16 fra Ulvshale. Blandt arterne i Klinteskovområdet er flere af forekomsterne unikke for Danmark. Det gælder blandt andre berberis-bladmåler, foranderlig bladmåler og timian-køllesværm.

DE NYE FUND UNDERSTREGER, AT MØNS NATUR ER NOGET GANSKE SÆRLIGT I EN DANSK KONTEKST

Kortlægningen giver også en pejling af, at vores indsats gennem mange år for at give biodiversiteten bedre vilkår giver rigtig god mening. På Ulvshale har Naturstyrelsen igennem en årrække haft køer og geder til at græsse hele året rundt for at skabe lys og dermed mere liv til skovbunden, og siden årsskiftet har en flok vilde heste også hjulpet til med at skabe mere vild natur og dynamik, siger Claus Jespersen, skovrider i Naturstyrelsen.

FAKTA: BIODIVERSITET PÅ MØN

Nye overvågningsrapporter viser fund af i alt 241 rødlistearter i Klinteskovområdet og 100 rødlistearter på Ulvshale.

Rødlisten er en oversigt over plante- og dyrearter, som er sjældne og i fare for at forvinde eller nyligt er forsvundet fra den danske natur.

Download rapporterne her: <https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2019/november/moen-er-et-mekka-for-sjaeldne-og-truede-insekter-og-svampe/>

To årlige temadage er omdrejningspunkt for det brede samarbejde i Møn Biosfære.

Konceptet er enkelt. Der vælges et tema af bred offentlig interesse, inviteres en kvalificeret oplægsholder og suppleres med workshops, diskussioner, udstillinger og networking.

Temadagene er åben for alle - dog først til mølle for biosfære ambassadører. Følgende temadage er blevet afholdt:

- 2017**
 - Fremtidens Landbrug
- 2018**
 - Bier i Møn Biosfære
 - Dark Sky
- 2018**
 - Ålegræs, havmiljø og klimaindikator
 - FN's verdensmål og bæredygtig turismestrategi for Møn Biosfære

Bliv Møn Biosfære ambassadør:
<https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/bliv-ambassadoer/>

Partnere i samspil med naturen. Der er alle os, der skaber Møn Biosfære. Meld dig til som ambassadør for Møn Biosfære fordi du tænker på dine børns fremtid, fordi du gerne vil være aktiv sammen med andre, fordi du brænder for et biosfærete-ma eller fordi du driver en virksomhed og arbejder med grøn omstilling.

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR

Møn Biosfære bygges op på 3 søjler: den artsrige natur på land, i vandet og den uforstyrrede nattehimmel.

Bevarelse af den artsrige natur i Møn Biosfæreområdet varetages af flere aktører med forskellige funktioner. Det kan være myndigheder, lodsejere og/eller organisationer, der sætter fokus på en særlig art eller naturtype. Ofte er det frivillige, der støtter op om praktiske indsatser.

I 2019 har der været særlig fokus på tre projekter, som Vordingborg Kommunes afdeling for Byg, Land og Miljø har været involveret i:

BIODIVERSITETS-SØER I BIOSFÆRE MØN

I det 3-årige naturprojekt, der er støttet af Den danske Naturfond, er der i 2019 blevet gennemført en række indsatser. I jordbassinene ved Stege blev der i foråret etableret/oprenset tre vandhuller for at genskabe levesteder til Grønbroget tudse og strandtudse. I juni måned blev grønbroget tudse og strandtudse re-introduceret i de nye vandhuller. I forbindelse med udsætningen blev der lavet en video:

Herudover er der foretaget naturpleje med afbrænding samt afgræsning i jordbassinene, ligesom de årlige ynglefugleregistreringer er udført.

I det øvrige projekt-område på Farø, Bogø og Vestmøn er der lavet aftaler med en lang række lodsejere om etablering af vandhuller til de truede padder. Etableringen er så småt gået i gang, men det store anlægsarbejde forventes at foregå i 2020, hvor de i alt 30 vandhuller skal færdiggøres. Henover vinteren vil der på de kommunale vejstrækninger på Bogø og Vestmøn blive etableret ynglepladser for mark-firben.

Henover vinteren vil der ligeledes blive opsat 4 informationstavler om projektet. Tavlerne er i A3 format og opsættes ved Koster, Jordbassinene i Stege, Fanefjord Kirke og Bogø Havn.

Den 29. april blev der afholdt en offentlig formidlingstur om projektet, hvor formålet var at høre og se de grønbrogede tudser på Bogø. Det lykkedes at finde et fint lille vandhul, hvor tudserne lod sig se og høre på nært hold.

Se video om udsætningen af grønbroget tudse og strandtudse her: <https://dreambroker.com/channel/codsyvlij/xabsnemk?>

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR

ØVRIGE NATURPROJEKTER

På Østmøn afsluttede Vordingborg Kommune en større indsats med udvidelse af et værdifuldt kalk-overdrev. Projektet blev afsluttet med en ny hegning, således at det nye areal blev kædet sammen med et eksisterende naturareal. Projektet er gennemført i samarbejde med ejerne, Klintholm Gods, og er en del af kommunens forpligtelser i Natura 2000-områder.

Ved Hårbølle stenminer har kommunen fulgt op på et tidligere naturgenopretningsprojekt ved at foretage rydning af opvækst af gyvel og rynket rose.

På Gl. Oremandsgaard gods på Sjælland indviede kommunen et 70 hektar stort naturprojekt hos godsejer August Hage. Projektet er et våd-områdeprojekt, som genskaber levesteder for arter og naturtyper. I projektet er der genslynget to vandløb, og der er etableret naturlige søer og vandsamlinger, hvilket forhåbentligt også vil gavne bestanden af brakvandsgedder og aborrer i Bøgestrømmen.

BEKÆMPELSE AF INVASIVE ARTER

Der er foretaget bekæmpelse af kæmpebjørneklo i hele biosfære-området, hvor de fleste lodsejere har sørget for at bekæmpe de invasive planter. Derudover har kommunen bekæmpet rynket rose

på bl.a. Ulvshale og Hårbølle, hvor kommunen tidligere har fjernet roserne. Der kommer lidt genvækst frem hvert år, som kommunen sørger for bliver gravet op og fjernet.

Sporeblodbi. Foto: Anders Illum

PROJEKT KORTLÆGNING AF VILDE BIER PÅ MØN

Et samarbejde med KU og AU om kortlægning af vilde bier på Møn er fortsat fra 2018, hvor lokale frivillige indsamlede vilde bier. I 2019 har der igen været eftersøgt bier på en række af de 8 udvalgte lokaliteter. I 2020 vil resultaterne af kortlægningen foreligge. Sporeblodbien blev fundet i forbindelse med projektet, hvilket gav en del omtale i medierne bl.a. TVA den 21. juni.

Indvielse af naturprojektet på Gl. Oremandsgård, ambassadør for Møn Biosfære fra første stund

Læs hele artiklen: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/projekter/>
Åbn faneblad: Den artsrige natur

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR

Naturen har nogle gange brug for en hjælpende hånd

JAPANSK PILEURT – INVASIV I DEN DANSKE NATUR OG RYDDET AF LOKALE PATIENT-FORENINGER

Japansk Pileurt (*Fallopia japonica*) er oprindelig importeret fra Asien som prydblade i haver og parker. I Norden har den japanske pileurt efterhånden spredt sig vidt omkring, og den er meget svær at bekæmpe på grund af dens omfattende rodnet og kraftige vækst. Når den først har etableret sig, er den ikke lige sådan at komme af med igen.

BEKÆMPELSE AF JAPANSK PILEURT VED NYORDS VESTKYST

Deltagere fra kommunens patientskoler og naturvejlederen fik god motion og godt socialt samvær, da de ved håndkraft og kniv fjernede de overjordiske dele af Japansk Pileurt. Det skete på et udvalgt Naturstyrelsesareal på en strækning ved kysten, der var 15 meter lang og 5 meter bred. Biomassen blev pakket i sække og leveret til restaffald/afbrænding.

Bekæmpelsen foregik i vækstperioden 29. april til 28. oktober. Alt overjordisk biomasse af arten blev hver gang fjernet på arealet. Der blev fjernet 338,6 kg biomasse i alt i sæsonen.

Læs mere om samarbejde mellem Afdelingen for Sundhed, Børn og Familie og Møn Biosfære her: <https://vordingborg.dk/biosfære-moen/projekter/> Find artiklen under faneblad: Biosfære for sundhed og social samvær.

TURISTER SKAL HJÆLPE MED AT HOLDE MØN REN

En kampagne i samarbejde med en række erhvervspartnerne i Møn Biosfære blev i sat i værk i løbet af sommeren 2019. Formålet var at involvere turister i at værne om den mønske natur og at give en hånd ved at fjerne affald fra strande og naturen.

Til formålet blev der trykt kampagnkort på flere sprog med indlagt biopose. Kortene henvender sig til forskellige målgrupper, herunder lystfiskere, autocampister og sommerhusgæster. House of Moen, de kommunale havne, Møns Handelsstandsforening, Feriepartner Møn-Stevns og en række turist virksomheder hjalp med til at gøre turister opmærksom på kampagnen.

Flere gange i løbet af året, blev der fjernet friske skud af den japanske pileurt ved kysten

Kampagnepostkort: "Hold Møn Ren"

LÆRING

Møn Biosfære forbinder mennesker og naturen for en bæredygtig fremtid

INDVIELSE AF BI-VANDRESTIEN PÅ NYORD

Friluftsrådet og Vordingborg Kommune har støttet et formidlingsprojekt om vilde bier, som blev gennemført i samarbejde med en række frivillige biosfære ambassadører og Vordingborg Kommunes sociale virksomhed Skovhjælpere.

Mens kortlægningen af vilde bier i Møn Biosfæreområde fortsætter (se side 9), kunne Danmarks første bi-vandresti indvies på Nyord i maj måned. Baggrund for formidlingen er et bachelorprojekt i biologi fra København Universitet, som tog særligt udgangspunkt i de vilde bier på Nyord. I fire perioder mellem forår og sensommer 2018, blev der indsamlet i alt 645 bier med 37 arter, herunder fire sjældne i Danmark.

Nyords lokalhistoriske forening har bidraget med historier om bierne i landbrugslandskabet, i byen og på stien "under grøfterne", der forbinder naturcenter Hyldevang med Nyord by.

Skovhjælpere på naturcenter Hyldevang har sammen med naturvejleder Susanne Rosenild og middelalderhaven i Stege opført et stort flot bi-hotel i haven og beplantet haven med bi-venlige stauder og blomster. Projektet blev understøttet af Naturstyrelsen Storstrøm, Århus og Københavns Universitet samt en stor gruppe frivillige biosfære ambassadører.

Læs mere om projektet og download folder her: https://vordingborg.dk/media/15819494/vilde_bier_fil-til-web.pdf

10 GODE RÅD

- 1. Byg et insekt-hotel**
Du kan klippe små grene med blød marv på ca. 20 cm, f.eks. hydebusk, bore hul igennem på langs og samle dem med uldtråd til små bunkere. Hæng det op, så det er tilgængeligt for insekterne.
- 2. Plant bi-venlige blomster**
Middelalderhaven i Stege sælger et brev med bi-venlige blomster, som er lige til at så, men du kan også bruge andre slags.
- 3. Undgå sprøjtegift**
Undgå alle sprøjtegifte både mod insekter, ukrudt og svampe.
- 4. Lad græsset blive**
Lad små vildtvoksende pletter stå til bierne, når du slår græs.
- 5. Stil vand til bierne**
Bølger med vand og små stykker træ vil være en nem måde for bierne at samle væske.
- 6. Udskyd hækklipningen**
Vent med at klippe din hæk til efter afblomstringen, så har bierne mere mad.
- 7. Plant tidlige forårsblomster**
Som f.eks. krokus og erantis, så har de vilde bier noget at spise.
- 8. Bunker af sten**
Lav stenkunker i din have, så har bierne et sted at yngle.
- 9. Kløver i græsplænen**
Vælg en plæneblanding med rød- eller hvidkløver i din græsplæne.
- 10. Områder med bar jord**
Lav områder med bar jord til de vilde jordboende bier, så de har et sted at overvinde.

Clara og Elisabeth fra Møn skolen har lavet afgangsprøve 2019 om biernes betydning for vores fødevarer. Deres folder er bl.a. delt ud på Møn skolen og på biblioteket.

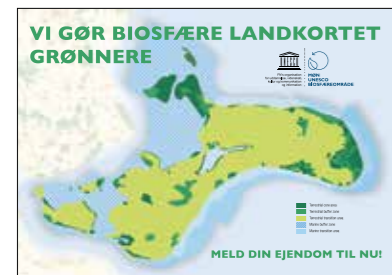
LÆRING OG UDVIKLING

Biosfæreområder forbinder mennesker og naturen for en bæredygtig fremtid

DET GRØNNE BIOSFÆRE LANDKORT

Der er ingen tvivl om, at befolkningens bevågenhed for sund mad, rent drikkevand og en artsrig natur er voksende i disse år. Den interesse giver gode muligheder for involvering af den enkelte borger eller familie i Møn Biosfære. 'At være del af biosfæren' giver fornemmelsen af, at man selv er med til at gøre en forskel og skaber stolthed for lokalområdet.

I de første år med Møn Biosfære har der været stor fokus på biernes og insekternes tilbagegang i naturen og land-

brugslandskabet. Det har bl.a. ført til, at Vordingborg Kommune er tilmeldt som giftfri kommune, og at flere borgere gerne vil give en hånd med f.eks. bi venlige haver.

Med projektet det 'grønne biosfære landkort' vil vi vise det stigende antal af borgere, der har giftfri haver eller vilde naturgrunde. På Folkemøde Møn startede kampagnen, og også i 2020 vil der være mulighed for at registrere sin grund på det grønne biosfære landkort.

Det er nemt at melde sig til. Send blot informationerne på skemaet til biosfære koordinator Annette Tenberg på anrg@vordingborg.dk, så vil også din have eller naturgrund, eller giftfri virksomhedsområde blive registreret på kortet.

VÆR MED TIL AT GØRE BIOSFÆRE LANDKORTET GRØNNERE

133 haveejere i Møn Biosfæreområde er i dag tilmeldt kampagnen 'giftfri haver'. En del af dem er også tilmeldt som biosfære ambassadører.

Frugtgården i Hjelmsø er en af dem; en fritidsejendom med to hektar land, hvor der er plads til både vilde dyr og planter, til en økologisk frugtplantage og til børn og voksne.

Mange mennesker i Møn Biosfære gør allerede en forskel i dag. Lad os vise alle steder, hvor biodiversiteten styrkes på matriklen. Deltag derfor i kampagnen og gør Møn biosfærelandkortet grønnere. Del ideen med dine venner og naboer.

Styrker du biodiversiteten på din grund, så send din adresse og matrikelnummer til anrg@vordingborg.dk. Din tilmelding medfører

ikke andre forpligtelser end at du styrker biodiversiteten på din grund og gør biosfære landkortet grønnere.

Hvis du har brug for inspiration, så læs mere på giftfri-have.dk og vildmedvilje.dk, hvor du kan finde gode råd og eksempler på, hvordan du kan lukke naturen ind på din grund. Har du lyst til at udveksle erfaring og ideer med andre, så bliv ambassadør for Møn Biosfæreområde. <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/bliv-ambassadoer/>

Blandt alle tilmeldinger, der afleveres personligt på biosfære-standen under Folkemødet Møn, udloddes 5 gavepakker med lækre lokale produkter fra Møn.

JEG VIL GERNE VÆRE MED TIL AT GØRE BIOSFÆRE LANDKORTET GRØNNERE:

Navn på ejeren af ejendommen: _____ Telefon i dagtimer: _____

Vej: _____ Husnummer: _____

Postnummer og by: _____ Matrikelnummer: _____

Mit bidrag til det grønne biosfærelandkort: (f.eks. tilmeldt giftfri have) _____

Kontakt: biosfærekoordinator Annette Tenberg, Mobil 40158944, anrg@vordingborg.dk

UDVIKLING

Erhverv i samspil med naturen

BÆREDYGTIG TURISME OG LOKALE VIRKSOMHEDER UNDER GRØN OMSTILLING

Der er stor interesse fra erhvervslivet for den bæredygtige udvikling. Både i Møn Biosfæres erhvervsnetværk og i forbindelse med årets temadag om FN's Verdensmål for bæredygtighed blev der diskuteret, hvordan der kan drives erhverv i samspil med naturen i Møn Biosfære.

Læs opsamlingen på temadagen under faneblad 'Verdensmål for bæredygtighed' her: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/projekter/>

Der er efterhånden en del gode eksempler på virksomheder, der igen nem deres partnerskab med Møn Biosfære styrker deres erhverv og bidrager til den grønne omstilling. Se den nyeste film om mønsk ålegræs og dets betydning for klima og natur samt nye bæredygtige erhverv: <https://dreambroker.com/channel/ybrfqm8d/aiao7p71>

I 2020 vil der blive sat yderligere ind på FN's verdensmål for bæredygtighed, og hvordan vi kan bruge verdensmålene som løftestang i den lokale udvikling. Konkret er der indledt samarbejde mellem Møn-Sydsjællands Turistforening og Biosfære Møn om udvikling af en bæredygtig turismestrategi.

Biosfære erhvervspartnerne:
Ålegræs isolering fra MønTang.dk og zoster.dk, Klintholm Lake Apartments, Møn Gin, fabrikat.dk (kunstnerdesignede biosfæretasker)

Temadagen om FN's verdensmål i Møn Biosfære den 25. oktober 2019 startede ud med et oplæg af Verdensmålspecialist Katrine Ohm Dietrich og blev fulgt op med 4 arbejdsgrupper, der satte fokus på verdensmålene og hvordan de kan bidrage til at gøre turismen på Møn mere bæredygtig. Formand for klima og miljøudvalget, Else Marie Langballe Sørensen, samlede op:

"Ønsker vi alle sammen en turisme der både skaber vækst og spiller sammen med naturen og miljø, starter det hos dig og mig, involverer det kommunen og erhvervslivet, foreninger og organisationer og slut endelig turistene selv."

Ved at bringe verdensmålene i spil kan vi udvikle en strategi for at styrke turismen på Møn, der sikrer jobs og helårsåbne forretninger i Stege. Samtidig skal turismen være en del af løsningen i forhold til den bæredygtige omstilling, vi bestræber os på."

Fuldt hus under Møn Biosfære temadag

INTERNATIONALT SAMARBEJDE

Projekter og UNESCO netværk

Projekter af forskellig karakter bidrager til konkrete aktiviteter og videntilførelse i Møn Biosfære.

Ikke sjældent dækker projekter, organiseret i Møn Biosfære sekretariat, over hele Vordingborg Kommune.

Et godt eksempel er **Interreg projekt Undine II**, som afsluttes ved årets udgang. Projektet har igennem 3 år bidraget med film, foto, udstillinger samt små og store events til Vordingborg Kommunes 'blå eventyr'.

Sidste led i projektet er en udstilling i House of Moen og på GeoCenter Møns Klint med fokus på Østersøen, oplevelser under overfladen og aktuelle biosfære temaer som plastik i havet eller anvendelse af naturressourcer.

Et andet projekt er **'Biosphere for Baltic'**, hvor biosfæreområder rundt om Østersøen laver videndeling med fokus på bevarelse, læring og udvikling. Projektet er finansieret af Sverige, som har ikke mindre end 9 biosfæreområder. Her er 'Man and biosphere' national strategi og arena for bæredygtig udvikling.

Biosphere for Baltic 2019

Møn Biosfære deltager i **2 internationale UNESCO netværk**: det europæiske netværk af biosfæreområder Euro MaB og det nordiske netværk Nord MaB. Det er her vi får løbende sparring omkring organisering og aktiviteter til fremme af biosfærens tankegang i vores biosfære.

Læs mere om alle projekter i Møn Biosfære her:
<https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/projekter/>

UNDINE II Underwater
Discovery and Nature Experience.
Interreg VA, 2017- 2019

STJERNEPRAKTIKANT

Dark Sky Møn og Nyord

Dark Sky Møn og Nyord er en af søjlerne i Møn Biosfære. Biosfære sekretariatet har et tæt samarbejde med de lokale aktører, herunder House of Moen, der står for udvikling af oplevelser og produkter relateret til Dark Sky. I 2019 har Dark Sky Møn haft glæde af en ekstraordinær stjernepraktikant.

Ruslan Merzlyakow, prisbelønnet astrofotograf, har sat Dark Sky Møn og Nyord på den internationale Dark Sky dagsorden med sine helt unikke fotografier af mønske himmelfænomener. Hvad Ruslan ellers har været med til at udvikle, kan læses under Faneblad Dark Sky: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/dark-sky/>

Ruslan Merzlyakow har sat en udstilling med astro-fotografier fra Nyord op på Hyldevang Naturcenter.

MØN BIOSFÆRE 2020

Tilmelding Biosfære ambassadørkursus

Du kan allerede nu tilmelde dig Biosfære ambassadørkursus for 2020. Denne gang vil det handle om biosfæren, bevarelse af vores artsrige natur på land og i vandet og den uforstyrrede nattehimmel. Det vil handle om vores kulturelle rødder og om os selv, der i dag bor i Møn Biosfære, og hvordan vi kan bidrage til at bevare og udvikle vores lokalområde bæredygtigt.

Kurset gennemføres på 4 weekender i foråret 2020 med start lørdag den 7. marts, kl. 13-15.30 i House of Moen i Stege. Det endelige program er under udarbejdelse, og sendes til deltagerne i starten af det nye år. Deltagelse er gratis. Der er max. 25 pladser. Tilmelding først til mølle til anrg@vordingborg.dk

Jeg er del af biosfæren. #biosfæremøn

Download udgivelser om Møn Biosfære og projekterne fra biosfærens hjemmeside:
<https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/publikationer/>

Vordingborg Kommune

Strategi og Implementering

Koordinator for Møn Biosfæreområde

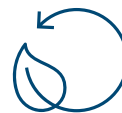
Annette Tenberg

anrg@vordingborg.dk

mobil: 4015 8944

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

**MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE**